

AKTUÁLNE OTÁZKY HOSPODÁRSKEJ MOBILIZÁCIE

Danka Kubíková¹⁾, Jana Staračková²⁾

ABSTRAKT

Článok v prvej časti informuje o aktuálnom stave v oblasti úpravy existujúcich právnych noriem pre oblasť hospodárskej mobilizácie, najmä o procese prípravy novely zákona č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnoveho stavu v znení neskorších predpisov, so zreteľom na vývoj bezpečnostného prostredia vo svete.

Druhá časť je zameraná na popis súčasného stavu, využitia a významu špecifického aplikačného programu Jednotného informačného systému hospodárskej mobilizácie s ochrannou známkou EPSIS[®] JISHM (ďalej len „program EPSIS“) v rámci hospodárskej mobilizácie.

Kľúčové slová:

Hospodárska mobilizácia, energetická bezpečnosť, kritická infraštruktúra, krízové riadenie, špecifický aplikačný program

ABSTRACT

The first part of the article informs about the current status of modifications to existing legislation in the field of economic mobilization, particularly the process of preparing the amendment of the Act. No.179/2011 Coll. of economic mobilization and amending of the Act. 387/2002 Coll. of governance in crisis situations outside time of war as amended later, with regard to the development of the security environment in the world.

The second part focuses on describing of the current situation and the importance of using of the specific application program of The Unified Information System of Economic Mobilization with trademark EPSIS[®] JISHM within the economic mobilization.

Key words:

Economic mobilization, energy security, critical infrastructure, crisis management, the specific application program

¹⁾ Danka Kubíková, Ing., hlavný štátny radca, Ministerstvo hospodárstva SR, Mierová 19, 827 15 Bratislava, +421 2 4854 1003, kubikova@mhsr.sk

²⁾ Jana Staračková, Ing., hlavný štátny radca, Ministerstvo hospodárstva SR, Mierová 19, 827 15 Bratislava, +421 2 4854 1027, starackova@mhsr.sk

1 PRÁVNÁ ÚPRAVA HOSPODÁRSKEJ MOBILIZÁCIE

1.1 HOSPODÁRSKA MOBILIZÁCIA A SÚČASNÉ BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

Oblasť hospodárskej mobilizácie, vrátane opatrení a nástrojov na zmiernenie následkov krízovej situácie, sa za niekoľko rokov svojho vývoja a etablovania sa na slovenskej scéne krízového manažmentu, stala jej neoddeliteľnou súčasťou. Hospodárska mobilizácia predstavuje súbor hospodárskych a organizačných činností a opatrení, pripravovaných v stave bezpečnosti ako súčasť prípravy štátu na obranu a riešenie krízových situácií, vykonávaných v oblasti výroby, služieb a financovania. Hospodárska mobilizácia predstavuje zároveň zdrojovú podporu pre oblasť zabezpečenia v rámci jedného z podsystémov Bezpečnostného systému Slovenskej republiky, resp. má svoje nezastupiteľné miesto ako zdrojová podpora prípravy štátu na obranu. Je to systém so špecifickými vnútornými a vonkajšími väzbami, ktoré je však potrebné vnímať v kontexte vývoja okolitého bezpečnostného prostredia, najmä s ohľadom na skutočnosť, že Slovenská republika je súčasťou medzinárodných zoskupení Európskej únie a Euroatlantickej Aliancie.

Bezpečnostné výzvy 21. storočia sa naďalej vyvíjajú. Niektoré z najdôležitejších výziev, ktorým čelia, resp. budú čeliť NATO a EÚ v najbližších desaťročiach, sú terorizmus, šírenie zbraní hromadného ničenia, počítačová bezpečnosť na riešenie kyberterorizmu, pirátstvo, hrozba raketového útoku a energetická bezpečnosť. Vzhľadom k uvedenej skutočnosti je potrebné súčasným trendom bezpečnostného prostredia prispôbiť aj smerovanie koncepcie a celkovú filozofiu domácich vnútorných navzájom previazaných systémov (vrátane hospodárskej mobilizácie).

Bezpečnostné prostredie je časť spoločenského prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálnych subjektov, ich činnosti, vzťahy a záujmy determinované v prvom rade bezpečnosťou. Bezpečnostné prostredie sa charakterizuje prostredníctvom vyčlenenia určitého územia, geopoliticky relatívne uceleného, ktoré je spravidla podmienené aj ďalšími sociálno-ekonomickými, vojensko-strategickými a kultúrnohistorickými činiteľmi.

V posledných niekoľkých rokoch medzinárodné trendy vývoja bezpečnostného prostredia, ako aj rôzne medzinárodné spory, prispievajú k zvýšeným obavám Aliancie o bezpečnosť zdrojov. Počas studenej vojny sa v rámci politiky NATO surovinová bezpečnosť obmedzovala len na zabezpečenie dodávok paliva pre spojenecké sily, pričom za týmto účelom bol zriadený potrubný systém NATO. So zreteľom na posun globálnej politickej a strategickej reality sa pojem energetickej bezpečnosti, resp. bezpečnosti energetických dodávok, rapídne mení. V kruhoch odborníkov prebiehajú početné rokovania za účelom definovania úlohy NATO a EÚ v oblasti energetickej bezpečnosti, s dôrazom na ochranu kritickej infraštruktúry v tranzitných krajinách, vrátane výmeny poznatkov ohľadne osvedčených postupov v oblasti ochrany kritickej infraštruktúry. Vývoj záujmových bezpečnostných oblastí vo svete potvrdzuje skutočnosť, že problematika vplyvu bezpečnostného prostredia na kritickú infraštruktúru (čo je aj nosnou témou plenárneho rokovania tohtoročnej konferencie), je téma nanajvýš aktuálna.

V novembri 2011 sa v Bruseli konala medzinárodná konferencia „Nové výzvy pre svetovú bezpečnosť“, na ktorej sa odborníci na otázky bezpečnosti z členských a partnerských krajín NATO zamerali na nové oblasti bezpečnostných hrozieb od kybernetických útokov na počítačové siete a medzinárodný terorizmus, cez bezpečnosť dodávok energií až po otázky zabránenia šírenia zbraní hromadného ničenia. Uvedené oblasti naznačujú potrebu pružne reagovať na moderné novo vznikajúce bezpečnostné výzvy, hrozby a problémy a mnohé z uvedených výziev vyžadujú zameranie na prevenciu a posilnenie odolnosti infraštruktúry jednotlivých členských krajín.

Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2011 sa v svojej záverečnej časti zaoberá predpokladanými trendmi vývoja bezpečnostnej situácie s návrhmi opatrení na zvýšenie efektívnosti bezpečnostnej politiky štátu. Jedným z navrhovaných opatrení je revidovať koncepciu bezpečnostného systému SR, vrátane komplexného zosúladenia legislatívy súvisiacej s problematikou bezpečnosti. To predpokladá úpravu celého radu právnych noriem a súvisiacich predpisov, pričom novela zákona č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o HM“) a jeho vykonávacích predpisov bude jedným z článkov reťaze legislatívnych úprav. Nie je však možné udalosti predbiehať a vykonávať komplexnú novelu zákona o HM, kým nie sú ujasnené a upravené ďalšie nadradené väzby v právnych predpisoch, súvisiacich s problematikou bezpečnosti. V každom prípade má však ministerstvo hospodárstva, ako gestor hospodárskej mobilizácie, základné oblasti úpravy zákona o HM predbežne rozpracované a prebehli prvé medzirezortné rokovania, týkajúce sa úpravy zákona o HM.

1.2 PREDPOKLADANÉ ÚPRAVY ZÁKONA O HM

Hospodárska mobilizácia je súčasťou bezpečnostného systému v Slovenskej republike, pokrývajúca takmer všetky sféry hospodárskeho, ekonomického a sociálneho fungovania štátu. Hospodárskou mobilizáciou sa vytvárajú predpoklady na zabezpečenie potrieb nevyhnutných na prežitie obyvateľstva a na zabezpečenie činnosti ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov a záchranných zložiek Integrovaného záchranného systému v období krízovej situácie. Mechanizmy vykonávania opatrení hospodárskej mobilizácie je potrebné v najbližšom období podrobiť opätovnému preskúmaniu, analýze. Taktiež je potrebné ich aktualizovať a pripraviť ich použitie tak, aby plnili svoj účel v období krízovej situácie alebo pri odstraňovaní, či minimalizovaní jej následkov.

Z vyššie uvedených úvah je zrejmé, že do popredia svetového záujmu sa dostáva oblasť ochrany životne dôležitých zdrojov, energetickej bezpečnosti, resp. ochrany kritickej infraštruktúry. Pri príprave nových funkčných mechanizmov a nástrojov na realizáciu opatrení hospodárskej mobilizácie sa ideme v najbližšej budúcnosti zamerať najmä na tie oblasti, ktoré odrážajú medzinárodný záujem, okrem iného aj na oblasť ochrany kritickej infraštruktúry, s čím úzko súvisia opatrenia na zachovanie energetickej bezpečnosti (regulácia rozvodu a spotreby elektriny a tepla a regulácia distribúcie a spotreby plynu, ochrana životne dôležitých zdrojov, tvorba

štátnych hmotných rezerv a hospodárenie s nimi *vrátane tvorby 90-dňových zásob ropy*, riešenie stavu ropnej núdze, organizácia dodávok pohonných hmôt). Zároveň je však potrebné sfunkčnit' a sprehľadnit' mechanizmy realizácie vecného plnenia a pracovnej povinnosti, vrátane jednotlivých podrobností a možných výnimiek z pracovnej povinnosti a vecného plnenia.

Najdôležitejším podnetom na „otvorenie“ len nedávno schváleného zákona o HM bol podnet Úradu na ochranu osobných údajov SR (z decembra roku 2011) a potreba zosúladenia zákona o HM so zákonom č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov v znení neskorších predpisov. Ide o potrebu úpravy ustanovení, týkajúcich sa najmä spracúvania a poskytovania osobných údajov do programu EPSIS, poskytovania osobných údajov z iného IS do programu EPSIS, spracúvania osobných údajov za iného prevádzkovateľa, účelu spracúvania a poskytovania osobných údajov v programe EPSIS, ako aj sprístupňovania osobných údajov. Taktiež je potrebné zadefinovať, resp. zjednotiť terminológiu vo vzťahu „prevádzkovateľ – poskytovateľ“ z pohľadu zákona č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov v znení neskorších predpisov a vo vzťahu „správca – prevádzkovateľ“ z pohľadu zákona č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch v znení neskorších predpisov. Totiž podľa zákona č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch v znení neskorších predpisov je správcom programu EPSIS MH SR a prevádzkovateľom programu EPSIS je systémový integrátor, spoločnosť VUJE, a.s. Podľa zákona č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov v znení neskorších predpisov prevádzkovateľom programu EPSIS je MH SR a sprostredkovateľom programu EPSIS je systémový integrátor, spoločnosť VUJE, a.s.

Ďalej predpokladáme zadefinovanie pojmov „informácia“ a „údajový dokument“, vrátane ujasnenia rozdielov medzi nimi, pričom na zváženie ostáva zadefinovanie tzv. „nezverejňovanej informácie“ v oblasti HM. V rámci ochrany kritickej infraštruktúry sa používa pojem „citlivá informácia“ v súvislosti s vyhotovovaním a manipuláciou písomností, obsahujúcich informácie o kritickej infraštruktúre.

Okrem uvedených zmien vyvstáva potreba nanovo zadefinovať subjekty hospodárskej mobilizácie, resp. stávajúcu definíciu rozšíriť o kritériá na určenie subjektov hospodárskej mobilizácie. Subjekty hospodárskej mobilizácie sú definované v §4 zákona o HM. Subjekty hospodárskej mobilizácie typu podnikatelia, rozpočtové organizácie, príspevkové organizácie, verejné vysoké školy, príp. neziskové organizácie, poskytujúce všeobecne prospešné služby, sú určované v stave bezpečnosti na účel prípravy zabezpečenia dôležitých zdrojov, ktoré slúžia na základné prežitie obyvateľstva a zabezpečenie potrieb nevyhnutných pre činnosť ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov, spravodajských služieb a záchranných zložiek alebo iných subjektov hospodárskej mobilizácie v období krízovej situácie. Ako účelné sa javí zadefinovať aj kritériá na určenie subjektov, a to z pohľadu ich vplyvu na zachovanie bezpečnosti a obrany štátu alebo ich strategického významu pre chod hospodárstva štátu. Zamýšľať sa je vhodné aj nad tým, či subjekt hospodárskej mobilizácie má nejaké špecifiká, ktoré je potrebné zohľadniť pri výbere, ako je náročnosť na výrobný proces, dostupnosť požadovaného zdroja na domácom trhu, pôsobenie na ohrozenie obyvateľstva, vplyv na životné prostredie, prípadne dopad na ekonomiku štátu.

V stave bezpečnosti bude môcť podnikateľ, rozpočtová organizácia, príspevková organizácia, verejná vysoká škola alebo nezisková organizácia, poskytujúca všeobecne prospešné služby podať na príslušný ústredný orgán alebo vyšší územný celok písomne podnet na začatie správneho konania s odôvodnením požiadavky na určenie za subjekt hospodárskej mobilizácie (tzv. rozhodnutím v súlade so zákonom č. 71/1967 Zb. o správnom konaní). Ústredný orgán alebo vyšší územný celok posúdi podaný podnet a v prípade potreby začne so žiadateľom správne konanie. V prípade nesúhlasu s určením žiadateľa ako subjektu hospodárskej mobilizácie ho písomne informuje o neakceptovaní požiadavky na určenie za subjekt hospodárskej mobilizácie.

V období krízovej situácie bude môcť podnikateľ, rozpočtová organizácia, príspevková organizácia, verejná vysoká škola alebo nezisková organizácia, poskytujúca všeobecne prospešné služby podať na príslušný ústredný orgán, vyšší územný celok alebo obvodný úrad písomne podnet na určenie za subjekt hospodárskej mobilizácie s odôvodnením požiadavky na určenie za subjekt hospodárskej mobilizácie tzv. príkazom. Ústredný orgán, vyšší územný celok alebo obvodný úrad posúdi podaný podnet a v prípade potreby ho určí za subjekt hospodárskej mobilizácie. V prípade nesúhlasu s určením žiadateľa ako subjektu hospodárskej mobilizácie ho písomne informuje o neakceptovaní požiadavky na určenie za subjekt hospodárskej mobilizácie.

Na zabezpečenie potrieb obyvateľstva postihnutého krízovou situáciou v tomto roku budeme pripravovať mechanizmus organizácie dodávok životne dôležitých tovarov a ich predaj s využitím mimoriadnych regulačných opatrení. Z uznesenia vlády SR č. 637/2011 z 05. 10. 2011 vyplýva pre Ministerstvo hospodárstva SR, v spolupráci s Ministerstvom vnútra SR, MDVRR SR, MPRV SR a SŠHR SR pripraviť spoločne metodické usmernenie systému zabezpečenia zásobovania životne dôležitými výrobkami a životne dôležitými tovarmi pre obyvateľstvo postihnuté krízovou situáciou, nakoľko v súčasnosti stále platný Metodický pokyn MH SR č. 4/2003 na spracovanie podkladov využiteľných krajskými úradmi, okresnými úradmi a obcami pri organizácii predaja životne dôležitých výrobkov alebo životne dôležitých tovarov s využitím mimoriadnych regulačných opatrení počas krízovej situácie, nespĺňa aktuálne potreby.

Samostatnou oblasťou, ktorá si vyžaduje úpravu, je problematika vydávania písomného príkazu v období krízovej situácie, vydávaného podľa príslušných ustanovení zákona o HM príslušným ministerstvom, ostatným ústredným orgánom štátnej správy, vyšším územným celkom alebo obvodným úradom. V predmetnej súvislosti existuje Vyhláška MH SR č. 543/2011 Z. z., ktorou sa vykonávajú podrobnosti o náležitostiach písomného príkazu na určenie subjektu hospodárskej mobilizácie v období krízovej situácie. Uvedená vyhláška, ktorá bola vypracovaná na základe ustanovenia § 4 ods. 2 zákona o HM, nadobudla účinnosť 1. januára 2012. Nakoľko však do samotnej vyhlášky nebolo možné zapracovať potrebné podrobnosti ohľadne vydávania príkazov, v spolupráci s Ministerstvom vnútra SR pripravilo Metodické usmernenie, ktoré obsahuje náležité podrobnosti, vrátane vzorov príkazov, a to vo viacerých typových variantoch, v závislosti od toho, či ide o príkaz na účely:

a) pracovnej povinnosti fyzickej osobe,

- b) vecného plnenia pre subjekt HM alebo podnikateľa a inú právnickú osobu, ktorá nebola v stave bezpečnosti určená ako subjekt HM, alebo fyzickej osobe,
- c) určenia podnikateľa alebo inej právnickej osoby, ktorá nebola v stave bezpečnosti určená ako subjekt HM, vrátane rozsahu vykonávania opatrení HM subjektu HM,
- d) spresnenia rozsahu vykonávania opatrení HM subjektu HM,
- e) zrušenia vykonávania opatrenia HM, určeného v príkaze alebo zrušenia ako subjektu HM určeného v príkaze.

V uvedenom metodickom usmernení sú ďalej bližšie popísané formálne náležitosti a obsah príkazu, spôsob jeho doručovania, mechanizmus samotného výdaja príkazu (kto vydáva komu), ale aj spôsob zrušenia vydaného príkazu, vrátane záverečných ustanovení. V prípade, že náležitosti tohto metodického usmernenia bude možné zapracovať priamo do novely zákona o HM, pravdepodobne bude možné samotnú Vyhlášku MH SR č. 543/2011 Z. z. zrušiť.

Plánujeme taktiež doplniť a upraviť ustanovenia zákona o HM, ktoré sa týkajú zodpovedností a povinností vo vzťahu k vykonávaniu opatrení HM, ako pre určené subjekty, tak aj pre štátne orgány, ústredné orgány štátnej správy, vyššie územné celky, obvodné úrady, obce, Sociálnu poisťovňu, Štátnu pokladnicu, Národnú banku Slovenska a Rozhlas a televíziu Slovenska.

Okrem toho predpokladáme celkové príslenie sankcií za porušenie povinností subjektu HM, podnikateľov a iných právnických osôb, ktoré nie sú určeným subjektom, ako aj fyzických osôb za nedodržiavanie ustanovení zákona o HM.

Následne, podľa schválenej novely zákona o HM, predpokladáme aj úpravu vykonávacích predpisov k zákonu o HM, konkrétne úpravu:

- a) Vyhlášky MH SR č. 385/2011 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov;
- b) Vyhlášky MH SR č. 473/2011 Z. z. ustanovujúca podrobnosti o predaji životne dôležitých výrobkov alebo životne dôležitých tovarov s využitím mimoriadnych regulačných opatrení a o odberných oprávneniach;
- c) Vyhlášky MH SR č. 552/2011 Z. z. o podrobnostiach výdavkov na hospodársku mobilizáciu z prostriedkov štátneho rozpočtu.

2. HOSPODÁRSKA MOBILIZÁCIA A VYUŽITIE INFORMAČNÝCH SYSTÉMOV



2.1 PROGRAM EPSIS

Na účely spracúvania alebo vyhodnocovania údajových dokumentov, informácií alebo osobných údajov a na ich zhromažďovanie a triedenie na účel rozhodovania ministerstiev alebo ostatných ústredných orgánov štátnej správy, obcí, obvodných úradov, vyšších územných celkov a iných subjektov hospodárskej mobilizácie (ďalej len „subjekt HM“) v stave bezpečnosti a v období krízovej situácie Ministerstvo

hospodárstva SR (ďalej len „MH SR“) vytvorilo nový špecifický aplikačný program Jednotného informačného systému hospodárskej mobilizácie s ochrannou známkou EPSIS® JISHM, ktorej vlastníkom je MH SR (ďalej len „program EPSIS“). Ide o neverejný informačný systém verejnej správy (zákon č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov).

Tento program sa začal vyvíjať od roku 2008 a postupne prešiel svojim vývojom ako každý informačný systém. Je to centralizovaný systém, využívajúci hlavné pracovisko (VUJE, a.s.), záložné pracovisko (MH SR), Internet (v on-line režime), rôzne internetové prehliadače (napr. Internet Explorer 8 a vyššia verzia, Google Chrome, Opera) a ľubovoľný počet bezpečných počítačov, ktoré majú nainštalovaný operačný systém Windows XP, Vista alebo Windows 7, ak na nich používateľ programu EPSIS vykonal potrebnú inštaláciu certifikátu a ovládača k USB tokenu.

Tento informačný systém neobsahuje utajované skutočnosti, ale je dostatočne zabezpečený cez infraštruktúru verejného kľúča (PKI infraštruktúra). Používatelia na prihlásenie do programu EPSIS potrebujú bezpečnostný prvok, tzv. USB token, jedinečné PIN číslo, a prihlasovacie údaje (používateľské meno a heslo).

Program kontroluje vstupy používateľov k dátam a celá infraštruktúra informačného systému je nastavená tak, aby používatelia mali prístup k databáze údajov podľa svojich prístupových práv v rámci obidvoch pracovísk, či už záložného alebo hlavného. Komunikácia medzi používateľmi (klientsky počítač) a servermi (na hlavnom a záložnom pracovisku) prebieha zabezpečeným protokolom (SSL protokol). V programe EPSIS subjekty HM okrem iného spracúvajú osobné údaje, ktoré sa chránia v súlade so zákonom č. 428/2002 Z. z., vlastný krízový plán hospodárskej mobilizácie, kroky postupov realizácie vykonávania opatrení hospodárskej mobilizácie (ďalej len „opatrenia HM“) a môžu spracovávať aj iné postupy na riešenie krízovej situácie, ktorá nedosiahla charakter vyhlásenia krízového stavu podľa ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. Ďalej sú spracovávané informácie o zdrojoch rizík, o vlastných požiadavkách a vlastných zdrojoch, potrebných na realizáciu vykonávania opatrení HM, ktoré sú subjektom HM určené rozhodnutím, príkazom, uznesením vlády SR alebo zákonom č. 179/2011 Z. z.

Nie je žiaduce, aby údaje sledované v programe EPSIS, spracúvané na účely hospodárskej mobilizácie, ktorá je jedným z podsystémov Bezpečnostného systému SR, boli verejne prístupné všetkým používateľom Internetu. Preto je potrebné ich chrániť a zabezpečiť ich dostatočným množstvom bezpečnostných opatrení.

Keďže program EPSIS vnímame ako centralizovaný systém, kladie na používateľov väčšie nároky ako decentralizovaný systém zberu údajov. Používatelia vnímajú tieto nároky na prácu s programom za nevýhody, ktoré sú ale pre aktuálny zber údajov a celkovú kontrolu a ochranu systému považované za výhody.

Základnou nevýhodou/komplikáciou programu EPSIS a celého centralizovaného systému pre používateľov je, že musia zvládnuť vykonať inštaláciu certifikátu a ovládača k USB tokenu (pri internetovom prehliadači Internet Explorer je potrebné nastaviť úroveň zabezpečenia), musia pred vstupom do systému použiť USB token a zadať PIN číslo a prihlasovacie údaje, príp. že práca s týmto systémom vyžaduje lepšie počítačové vybavenie a lepšie počítačové zručnosti. Pri nečinnosti, t.j. keď nevykonávajú aktívnu prácu s programom EPSIS, sú používatelia z bezpečnostného

hľadiska automaticky po nejakom nastavenom čase zo systému odpájajú. Je zrejmé, že používatelia potrebujú mať k dispozícii internetové pripojenie, či už cez modem alebo mobilné pripojenie, bezdrôtové alebo káblové pripojenie (dôležitá je aj prenosová rýchlosť sťahovania dát a obmedzenia práce s Internetom, či už z bezpečnostných dôvodov alebo iných dôvodov stanovených zamestnávateľom). Z finančného hľadiska nie je možné v súčasnosti vytvárať adekvátnu náhradu off-line verzie programu EPSIS. Okrem uvedeného systém umožňuje viac kontroly jednotlivých používateľov (čo môže byť chápané aj ako nevýhoda, príp. „nevítaná“ skutočnosť“), pričom nadradené subjekty HM majú právo aktuálnej kontroly niektorých vybraných údajov zadávaných subjektmi vo svojej pôsobnosti. Pri výpadku internetového pripojenia je možné pracovať len s údajmi, ktoré si používateľ zazálohoval ich exportom na lokálny počítač, ale nie je možné ich všetky importovať naspäť, pričom export údajov je zatiaľ možné robiť len separátne pre každú dátovú tabuľku zvlášť; plánuje sa vytvorenie exportných sád alebo hromadný export vybraných údajov, čo je časovo náročnejšia operácia.

Základnou výhodou programu EPSIS a celého centralizovaného systému je, že je prevádzkovaný on-line cez Internet (sledovanie a spracovanie údajov sa vykonáva v reálnom čase na rôznej úrovni riadenia), pričom údaje je možné využívať priamo v teréne (potrebný je prenosný počítač a mobilné pripojenie). Ovládanie programu EPSIS je jednoduché cez niekoľko ikon a funkcií s využitím nápovery a metodických príručiek a subjekty HM je možné vyrozumievať cez SMS a e-mailové správy. Program je možné sústavne rozvíjať, pričom nie je potrebné, aby si používatelia vykonávali samostatne up grade. Za vytvorenia kompatibilných mechanizmov je možné využiť údaje aj z iných informačných systémov a tieto údaje je možné aktualizovať v nastavených intervaloch. Medzi ďalšie výhody programu možno radíť fakty, že je vhodný aj na vytváranie tlačových zostáv a dokumentov a vkladanie externých súborov, dáta je možné prepojiť s mapovými podkladmi, je možné využiť dostupné číselníky a registre a dáta je možné využiť používateľmi aj na iné účely ako je hospodárska mobilizácia. Údaje je možné exportovať z programu EPSIS na lokálny počítač používateľa, a taktiež je možné, aj v závislosti od požiadaviek subjektov HM, na základe vytvorenia nových funkcionalít, importovať určené údaje z iných informačných systémov do programu EPSIS.

2.2 MOŽNOSTI VYUŽITIA PROGRAMU EPSIS V BUDÚCNOSTI

Uvedené nevýhody sú skôr technického charakteru. Tieto ale nesúvisia so samotnou prácou v programe EPSIS, ale so zvládnutím úkonov, ktoré je potrebné vykonať pred začatím práce v tomto programe a so získaním praxe s prácou v tomto programe. Používatelia sú v rámci centralizovaného systému viac kontrolovaní samotným systémom ako aj nadradenými subjektmi HM, ak im cez program poskytujú svoje dáta. Spomenuté nevýhody majú u niektorých používateľov za následok negatívny postoj k celému systému a s prijatím nového princípu spracovania dát, keďže v minulosti boli zvyknutí na decentralizovaný systém, pri ktorom mali svoje dáta uložené na svojom lokálnom počítači. Používateľov je potrebné motivovať a vysvetľovať im možnosti využitia programu EPSIS z hľadiska zabezpečenia realizácie vykonávania opatrení HM, jeho využitia na účely krízového riadenia v stave

bezpečnosti, ako aj v období krízovej situácie, zlepšenia komunikácie, ako aj poskytovania údajov bez využitia zbytočných nosičov a posielania si listinných dokumentov. Údaje spracované v programe EPSIS je možné využiť v rôznych sférach riešenia bezpečnosti štátu (napr. riešenie stavov núdze v elektroenergetike, plynárenstve, riešenie ropnej núdze a rôznych mimoriadnych udalostí, ktoré môžu prerásť až do krízovej situácie, ktorú je potrebné riešiť vyhlásením núdzového stavu, výnimočného stavu, vojnového stavu až vypovedania vojny a nariadenia opatrení hospodárskej mobilizácie).

MH SR vytvára základný model všeobecných modulov, ktorý je možné rozširovať o špecifické moduly na základe požiadaviek iných subjektov HM. Rozvoj programu EPSIS je limitovaný najmä časom a finančnými možnosťami jednotlivých správcov rozpočtových kapitol. Do rozvoja programu EPSIS na účely zapracovania sledovania potrebných údajov využiteľných na riešenie opatrení HM sa musia zapojiť aj iné ministerstvá, ktoré sú subjektmi HM (po odbornej stránke návrhom nových špecifických modulov, ako aj po finančnej stránke).

V rámci Slovenskej republiky sú spracované a využívajú sa v informačných systémoch rôzne číselníky a registre. Niektoré sa využívajú v súčasnosti aj v programe EPSIS (napr. register organizácií, register obyvateľstva, číselník merných jednotiek). Zo skúseností je očividné, že použitie týchto dostupných číselníkov a registrov prináša svoje problémy, pretože si vyžadujú pravidelnú aktualizáciu údajov, ktorú vykonávajú ľudia, ktorí vnášajú do číselníkov a registrov databázové chyby. V Slovenskej republike chýbajú niektoré všeobecné registre, ktoré by boli využiteľné vo viacerých informačných systémoch (napr. register adries). Niektoré registre, ktoré by sa dali využiť, sú ťažko dostupné, pretože sa nachádzajú v súkromných spoločnostiach, ktoré ich nechcú poskytnúť alebo len za finančnú náhradu.

Program EPSIS je podporný program pre krízové riadenie subjektov HM, z ktorých niektoré sú aj orgánmi krízového riadenia. Slúži na rozhodovanie orgánov krízového riadenia pri príprave na riešenie, ako aj pri samotnom riešení krízovej situácie a zmiernení následkov krízovej situácie. Zatiaľ nedokáže nahradiť ľudskú inteligenciu a logické uvažovanie, ktoré sa musí v krízovej situácii prispôbiť vzniknutej udalosti. V stave bezpečnosti sa program EPSIS využíva v prípravnej fáze krízového riadenia. Bez aktuálnych údajov je tento informačný systém, ako aj všetky iné informačné systémy, neúčelný. Preto je potrebné, aby používatelia pravidelne aktualizovali údaje v ňom spracúvané. MH SR sa spolu so systémovým integrátorom programu EPSIS snažia zabezpečiť dostatočnú ochranu spracúvaných údajov, aby tieto údaje neboli zneužitá alebo neboli neželaným spôsobom zmenené alebo vymazané.

3. ZÁVER

Súčasnú bezpečnostnú výzvu zahŕňajú situácie, ktoré vyžadujú prispôbenie sa a adekvátne reakcie na zmeny bezpečnostného prostredia. Ich zvládnutie môže zabrániť vzniku kríz či ohrození a umožní v budúcnosti ich efektívnejšie riešenie a zaručenie bezpečnosti. Prípravou a prehodnotením využiteľných opatrení a mechanizmov hospodárskej mobilizácie zvyšujeme pripravenosť Slovenskej republiky reagovať na krízové situácie a zabezpečovať potreby nielen obyvateľstva,

ale aj ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov a záchranných zložiek v období krízovej situácie.

LITERATÚRA

- [1] Zákon č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.
- [2] Vyhláška MH SR č. 385/2011 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 179/2011 Z. z.
- [3] Vyhláška MH SR č. 543/2011 Z. z., ktorou sa vykonávajú podrobnosti o náležitostiach písomného príkazu na určenie subjektu hospodárskej mobilizácie.
- [4] Vyhláška MH SR č. 473/2011 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o predaji životne dôležitých výrobkov alebo životne dôležitých tovarov s využitím mimoriadnych regulačných opatrení a o odberných oprávneniach.
- [5] Tackling New Security Challenges - NATO Public Diplomacy Division, 1110 Brussels, Belgium – website: www.nato.int – Email: publications@hq.nato.int – © NATO 2012.
- [6] Preparing for Chicago - website: www.nato.int .
- [7] NATO and Partner Countries discuss New Challenges to Global Security - website: www.nato.int .
- [8] Bezpečnostná smernica používateľov pre EPSIS® JISHM reg. č. MH SR: 1248/2011-1020, ev. č. VUJE, a.s.: V01-18910/2011.

Článok recenzoval:
prof. Ing. Ladislav Šimák, PhD.